

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

VIGNETA FERTILITĂȚII FAMILIEI. STUDIU DE CAZ: ARBORELE DECIZIONAL PRIVIND FERTILITATEA

Sorana MOCANU

Sociologie Românească, 2022, vol. 20, Issue 2, pp. 122-147

<https://doi.org/10.33788/sr.20.2.6>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Asociația Română de Sociologie

VIGNETA FERTILITĂȚII FAMILIEI. STUDIU DE CAZ: ARBORELE DECIZIONAL PRIVIND FERTILITATEA

Sorana MOCANU¹

Abstract

This paper aims to provide an interdisciplinary approach to fertility analysis. The main objective is the use of a psychotherapeutic tool in fertility decision analysis. We used the genogram, a tool frequently utilized in systemic psychotherapy. By borrowing and using the genogram in the context of fertility decision analysis, it facilitates our understanding of the fertility decision in terms of individual and family factors, as well as cultural, economic and social factors. This article aims to study fertility decision as a process resulting from the overlapping of several determinants. Thus fertility decisions appear as the result of a biological process influenced by social factors, conditioned by cultural norms and subject to intra-familial laws that seem to determine both structurally and functionally individual decisions to have children. The assessment of all these factors influencing family fertility decision-making can also be analysed intergenerationally with the help of the genogram. The introduction of the genogram as a tool for analysing the different forces determining fertility and fertility decisions may overcome some of the challenges of measuring the influence of different functional and structural aspects of the family, which may technically hamper the scientific approach, given the changes to which the family as a system has been subjected in recent years.

Keywords: demography, fertility, transgenerational transmission, childbearing decision, genogram.

Introducere

Fertilitatea a fost studiată în trecut și a devenit o preocupare foarte frecventă a sociologilor, a psihologilor și a economiștilor deoarece aceasta este un eveniment important în demografie, dar este și o resursă și un obiectiv esențial al vieții individuale și sociale. În contextul evoluției vieții și societăților, fertilitatea a fost influențată de multiple aspecte biologice, psihologice și sociale, transformându-se,

¹ Școala de Studii Avansate a Academiei Române (SCOSAAR), Academia Română, București, ROMÂNIA. E-mail: sorana.mocanu@gmail.com.

în contextul schimbărilor apărute în cadrul societăților și a expansiunii acestora ca urmare a creșterilor economice și a noilor tehnologii apărute, modificări care au dus la schimbarea funcției pe care o îndeplinea familia în societate (Zsolt, & Balázs, 2009). Aceste modificări ale familiei au condus la creșterea vârstei primei căsătorii, la amânarea deciziei de a avea copii, la creșterea numărului divorțurilor și la schimbarea dinamicii relațiilor din familie.

Schimbarea familiei este un proces atât direct, cât și indirect, rezultat din interacțiunea familiei cu procesele de schimbare demografică din întreaga lume (Ryder, 1983). Globalizarea este însoțită de noi concepte transnaționale despre productivitate, gen, muncă, naționalism, identitate, relații familiale și drepturile femeilor și ale copiilor. Nicăieri nu sunt mai evidente transformările sociale decât în schimbările rapide care caracterizează familiile contemporane, majoritatea țărilor industrializate fiind martorele creșterii rapide a coabitării, creșterii ratelor divorțului, creșterea numărului familiilor monoparentale, amânarea fertilității, amânarea vârstei primei căsătorii și a relațiilor cu parteneri de același sex. De asemenea este important să menționăm că un număr tot mai mare de femei este activ pe piața forței de muncă, afectând arii precum fertilitatea, formarea de relații și dorința de a se angaja în căsătorie. Rezultatul unora dintre aceste tendințe este scăderea ratelor fertilității până sub nivelurile de înlocuire a populației, în special în Europa și Asia.

Acest articol urmărește să aducă împreună metodologia psihologică și psihoterapeutică, folosită în practica psihoterapiei de familie și studiul sociologic al fertilității prin introducerea genogramei ca instrument de analiză. Articolul își propune să testeze funcționalitatea genogramei în contextul mai larg al analizei fertilității și mai precis al analizei factorilor care influențează deciziile privind fertilitatea. Vom analiza modul în care genograma poate să ofere în primul rând o deschidere în analiza familiei, în al doilea rând dacă aceasta este în măsură să ofere o imagine complexă în care să se regăsească date suprapuse (texturate) privind atât structura, cât și funcționarea familiei din care pot fi extrase informații în raport cu elementele determinante ale fertilității, dar și dacă acești factori sunt regăsiți la nivel intergenerațional și modul în care sunt ei transmiși și influențați relațional pe verticală sau pe orizontală. Se va urmări de asemenea dacă datele regăsite în genogramă sunt influențate de diferite evenimente sociale sau de diferite valori culturale regăsite la nivelul generațional analizat.

Trecerea în revistă a literaturii de specialitate

Literatura de specialitate poziționează înțelegerea fertilității la intersecția mai multor domenii precum sociologie, psihologie, religie, demografie, economie etc. Ratele fertilității se află de mai mulți ani polarizate la extreme scăzute în cazul Europei și Asiei sau la extreme ridicate cum este cazul unor state din Africa (World Population Prospects, 2022).

Modelele explicative ale fertilității s-au schimbat semnificativ începând cu anii 1960 în majoritatea țărilor occidentale, apărând tendința amânării vârstei apariției primului copil, tendința reducerii dimensiunii familiei prin scăderea numărului de copii și creșterea numărului de familii fără copii. Această transformare a patternurilor fertilității este descrisă ca fiind una dintre cele mai mari schimbări de comportament social din secolul XX (Leete, 1998). Scăderea fertilității este unul dintre aspectele unei serii de schimbări demografice interpretate în literatura de specialitate ca fiind rezultatul diverselor schimbări societale (atât structurale, cât și culturale) care au loc ca urmare a modernizării. Acest proces, al cărui moment este variabil de la o țară la alta, este denumit a doua tranziție demografică (Lesthaeghe, 2002). Dacă până în anii 1990, în literatura demografică, scăderea fertilității sub nivelul de înlocuire al populației era considerată cea mai importantă caracteristică a tranziției (Van de Kaa, 1987), amânarea primei nașteri pare a fi văzută acum ca fiind cea mai radicală transformare la nivelul social și al familiei (Lesthaeghe, & Neele, 2002; Sobotka, 2004).

Ratele scăzute ale fertilității și amânarea deciziei de a avea copii în ultimii ani au ridicat numeroase întrebări privind ce anume a determinat apariția acestor modificări ale trendurilor demografice.

În studiile realizate de cercetători care au investigat factorii care influențează deciziile asupra fertilității, am putut identifica trei mari categorii de factori, care au fost clasificați din perspectivă micro, mezo și macro socială.

În ceea ce privește fertilitatea, analizând perspectiva micro, factorii care influențează decizia de a avea copii au fost clasificați în dimensiuni psihologice de luare a deciziilor cum ar fi dorința de a avea copii (Spéder, & Kapitány, 2009; Morgan, & Bachrach, 2011), în dimensiuni ce țin de cuplu și parteneriat, cum ar fi relațiile maritale și împărțirea sarcinilor în gospodărie (Corijn, & Klijzing, 2013) și în dimensiuni socioeconomice individuale, cum ar fi venitul și capitalul uman, inclusiv educația și ocuparea forței de muncă (Kravdal, 1992).

Din punctul de vedere al demografiei, nașterea și creșterea copiilor reprezintă două momente importante, ca etape, în ciclul vieții de familie. Când analizăm fertilitatea trebuie să privim în ansamblu mai multe dimensiuni cum este cea psihologică, cea antropologică, astfel apariția copilului în viața familiei constituind esența vieții și garanția imortalității (Bram, 1989) într-o lumină evoluționistă. Când analizăm fertilitatea, este important să ne uităm la istoria individului în devenirea sa, precum și la istoria comunității și culturii în procesul transformării sale istorice și să surprindem în paralel relația dintre aceste transformări. Analizând familia din punctul de vedere al transformărilor generaționale (Reynolds, 2017) în paralel cu individul și traseul acestuia, putem înțelege mai bine semnificația fertilității în contextul mai larg al schimbărilor sociale și economice.

În ceea ce privește nivelul mezo, acesta poate aduce în discuție factori precum interacțiunea socială ce presupune rețelele de transmitere transgenerațională și învățarea socială (Montgomery, & Casterline, 1996; Bernardi, 2003). De asemenea,

tot la acest nivel au fost analizați factori precum capitalul social, cel uman și cel economic, aici fiind incluse capacitatea de muncă, bunurile, puterea deținută și informațiile deținute (Bourdieu, & Richardson, 1986; Coleman, 1988).

La nivel macro, fertilitatea a fost analizată și pusă în relație cauzală cu factori precum cei economici (Shapiro, & Hinde), tendințele de ocupare a forței de muncă (Butz, & Ward, 1979; Macunovich, 1996), valorile și cultura (Lestaeghe și Van de Kaa, 1986; Pfau-Effinger, 1999). Abordarea acestei tranziții a fertilității din perspectiva nivelului educației ia în considerare că amânarea vârstei primei căsătorii și, implicit, amânarea vârstei la care noul cuplu își asumă rolul de părinți este determinată de nivelul de educație (Bongaarts, 2006). Astfel, educația apare ca un factor important care oferă mai multă autonomie femeilor și le împuternicește să obțină mai mult control asupra propriilor vieți prin acceptarea contraceptivelor și prin schimbarea atitudinilor față de viață punându-și propriile nevoi în prim plan (Ainsworth, 1996). Fertilitatea apare ca fiind corelată invers proporțional cu factorii educaționali, astfel că, unde familiile prezintă un nivel ridicat al educației, a fost observată o scădere a fertilității (Shapiro, & Gebreselassie, 2008).

Tot la nivel macro social se poate observa o corelație invers proporțională în legătură cu nivelul venitului, existând astfel studii care pun împreună variabile precum nivelul venitului din țări cum este Nigeria, unde acesta este considerat ca fiind foarte scăzut, iar rata fertilității este considerată ca fiind foarte ridicată (Knowles, 1999).

O altă explicație teoretică leagă fertilitatea de factorii culturali, precum tradiția și religia. Astfel, în culturile tradiționale, credințele apar ca și bariere în ceea ce privește noile direcții de schimbare demografică. Bongaarts în 2002 vorbește despre faptul că normele și valorile tradiționale vin în sprijinul familiei extinse și par a descuraja limitarea fertilității prin acceptarea unor măsuri precum este contracepția. Tot din perspectivă macro, fertilitatea este legată și de politicile publice. Programele de planificare familială diferă de la țară la țară și ele trebuie să înglobeze particularitățile culturale ale țării respective pentru a răspunde adecvat nevoilor populației în ceea ce privește fertilitatea (Cleland, 2006).

Din perspectiva teoriei valorilor postmaterialiste, comportamentul demografic este asociat cu creșterea valorilor de autorealizare, de satisfacere a preferințelor personale și de libertate față de forțele tradiționale de autoritate (Van de Kaa, 2001). Întârzierea momentului în care cuplul decide să aibă copii și creșterea numărului de persoane fără copii par a fi rezultatul unei transformări sociale, economice și culturale fundamentale care a schimbat normele referitoare la familie și reproducere. Există cercetări ce susțin că a avut loc o schimbare a valorilor personale într-un context postmodern și, ca urmare, o schimbare a identității parentale, cu consecințe asupra scăderii fertilității (Gillespie, 2001; Lucas, 2003; MacInnes, 2003).

În tot acest context, fertilitatea devine rezultanta unui proces biologic influențat de factori sociali, condiționat de norme culturale și supus unor legități intrafamiliale

care par a determina atât structural, cât și funcțional deciziile individuale de a avea copii. Evaluarea tuturor acestor factori care influențează procesul decizional al familiei în raport cu fertilitatea poate să fie analizat și intergenerațional prin intermediul genogramei. Cu toate acestea, provocarea de a măsura influența diferitelor aspecte funcționale și de structură a familiei constituie o provocare din punct de vedere tehnic, având în vedere schimbările la care familia ca sistem a fost supusă în ultima perioadă.

Precizări metodologice

Articolul de față își propune să studieze în ce măsură genograma poate să fie folosită în analiza fertilității, fiind un instrument care permite analiza procesului decizional legat de extinderea familiei din perspectiva cumulului unor factori multipli, precum caracteristicile individuale (sex, vârstă, etnie, sănătate și nivel de educație), caracteristicile familiei (venitul familiei și numărul de frați) și caracteristicile sociale (locația, diferite beneficii sociale), analizând această decizie în funcție de etapa ciclului vieții și contextul în care se află familia studiată.

Folosind genograma ca instrument de analiză, acest articol încearcă să surprindă într-un model de reprezentare grafică relevantă structura și funcționalitatea familiei și în ce măsură putem identifica existența unui arbore decizional sub aspectul fertilității. Arborele decizional pus în discuție este expresia sintetică a regulilor intrinsece care guvernează familia, reguli care înglobează experiențe trecute ce au scris în cuprinsul lor întreaga dinamică macro socială, plecând de la un trunchi comun în cadrul transgenerațional care se ramifică în funcție de valori și comportamente care acționează asupra deciziei fertilității. Vom urmări să identificăm atât existența acestui arbore decizional la nivelul familiei, în context transgenerațional, cât și evenimentele sociale și tranzițiile sistemului social în contextul său transformativ istoric care au influențat construirea acestui arbore și modalitatea în care se transmite decizia asupra fertilității la nivelul fiecărei familii de pe nivelul generațional analizat.

După cum menționam la început, scopul articolului este acela de a verifica utilitatea metodei genogramei pentru analiza factorilor decizionali în ceea ce privește fertilitatea la nivel individual, la nivelul familiei, dar și la nivelul societal. Genograma este o metodă frecvent utilizată pentru a identifica cine face parte din familie și ce rol joacă membrii familiei importanți unul față de celălalt (Gerald, Weeks, & Twis, 2017). Genograma convențională include familia biologică, dar și indivizi din afara familiei, în funcție de rolul pe care îl îndeplinesc în cadrul familiei. Genograma pleacă de la un arbore genealogic prin faptul că reprezintă grafic toate persoanele dintr-o familie, dar introduce reprezentarea relațiilor importante din cadrul familiei și permite obținerea unei imagini mai complete a constelației familiale (Thomas, 1998). Genograma este un instrument de identificare sistematică a persoanelor care fac parte din familie – depășind problema comună a

unor familii, care încearcă să treacă sub tăcere relațiile esențiale, dar conflictuale sau nedorite (Watts, & Shrader, 1998). În practica de psihoterapie, genograma ajută terapeutul să descrie interacțiunile familiale adaptative și dezadaptative (de exemplu, relațiile conflictuale sau de susținere pot fi descrise folosind o linie zimțată sau o linie dreaptă). Genograma permite construirea unei hărți (Mattaini, 1993) care surprinde familia într-un context istoric, cultural și intergenerațional și care oferă o privire de ansamblu asupra dinamicii și structurii acelei familii, atât la nivel individual, cât și la nivel familial și social.

Fundamentul teoretic al genogramei poate fi derivat din interacționismul simbolic (Reynolds, 1987). Raționamentul construirii genogramei pleacă de la ipoteza interacționismului simbolic și anume că oamenii acționează pe baza semnificației, că semnificația apare prin interacțiunea socială și că indivizii interpretează în mod activ semnificațiile semnelor și simbolurilor pe care le întâlnesc. Dintr-o perspectivă interacționistă simbolică, înțelegerea comportamentului actual al unei persoane în ceea ce privește rolul de gen sau rolul parental necesită o înțelegere a semnificațiilor și interacțiunilor individuale și culturale asociate cu acel comportament.

Teoria sistemelor familiale a lui Murray Bowen (1966) este o extensie a teoriei generale a sistemelor a lui Ludwig von Bertalanffy (1951). Bowen a considerat comportamentul uman a nu fi determinat de construcția socială sau generat intrapsihic, ci a fi construit și înrădăcinat în anii de istorie evolutivă. Ca atare, pentru a înțelege modul în care cineva se comportă, decide sau comunică astăzi, este important să vedem cum acest comportament poate fi înțeles prin intermediul analizei generațiilor anterioare ale acelei familii.

Spre deosebire de arborele genealogic, o genogramă aduce mai multe date despre familie și nu doar informațiile demografice de bază (sexul biologic, datele de naștere, datele de deces etc.). Genograma este în principal un instrument de evaluare clinică a familiei, însă ea poate fi utilizată, după cum va încerca și acest articol să arate, în cercetări calitative (dar și cantitative) care au ca subiect cuplurile și familiile. Genograma este un instrument bogat de evaluare calitativă, ce aduce împreună într-o singură imagine informații despre identitate, rolurile și comportamentele de gen care pot fi interpretate în corelație cu atitudinile rolurilor de gen și cu prescripțiile culturale și sociale ale acestor roluri (White, & Tyson-Rawson, 1995). Protocolul de realizare a genogramei este unul semi-structurat cu întrebări specifice ariilor de interes și necesită aproximativ o oră, o oră și jumătate pentru a fi realizat, oferind o multitudine de informații despre legătura dintre relații, rețelele de sprijin și influențele asupra identității de gen a individului, asupra elementelor funcționale și structurale ale familiei permițând urmărirea mai multor variabile de interes, precum și procesul decizional implicat în fertilitate.

O genogramă cuprinde în mod normal foarte multe informații. În primul rând, la suprafață este conținutul aparent (Milewski-Hertlein, 2001), care este un obiectiv ușor de realizat folosind simbolurile matricei familiei. Genograma

include toți membrii familiei, ordinea succesiunii generațiilor, chiar și antecedente medicale, anumite evenimente traumatice, cum ar fi boli, accidente sau pierderi semnificative. Genograma ca instrument include și un conținut abstract care poate fi schițat cu ajutorul persoanei intervievate, acesta incluzând atitudinile, valorile și tradițiile familiei, sensibilitățile și prejudecățile sale, modurile sale de rezolvare a problemelor, credințele sale și distribuția puterii în cadrul ei.

Metodologia realizării unei genograme implică atât aspecte legate de proces, cât și aspecte legate de structură. Aspectele legate de proces se referă la modul în care cercetătorul se raportează la subiectul cercetării, el trebuie să fie sincer, deschis și interesat. Este indicat ca acesta să folosească un flip-chart plasat convenabil atât pentru cercetător, cât și pentru membrii familiei, astfel încât graficul în sine să devină un centru de interes. Înregistrarea atentă a tuturor datelor va permite atât cercetătorului, cât și familiei să vadă orice conexiuni relevante între evenimente. În momentul în care este construit acest arbore al celor trei generații, este posibil să devină vizibile deja anumite tipare care pot fi explorate cu familia.

Există mai multe tipuri de date care sunt colectate și înregistrate în genogramă cum sunt datele observabile/factuale (Storlie, *et al.*, 2019) ca datele de naștere, avorturile spontane, avorturile și nașterile de copii morți, adopțiile, datele și cauzele deceselor, bolile majore și datele acestora, datele căsătoriilor, separărilor, divorțurilor și recăsătoriilor; datele mai extinse precum nașterile suplimentare, avorturile și avorturile spontane, adopțiile și infertilitatea, persoanele semnificative care nu sunt membri ai familiei, religia, factorii etnici, ocupațiile și educația. În această etapă este important să se adreseze întrebări cum ar fi: „Ne-ar ajuta să știm despre nașterile din familie, nașteri de morți sau avorturi spontane pe care poate le-am uitat?”; „Am omis vreo relație importantă?”; „Poate că există unele secrete în familia dvs... Ați putea să ne vorbiți despre vreun astfel de secret?”. O altă categorie de date colectate este cea care se referă la relații, urmărindu-se aspecte precum: cine este apropiat de cine, dacă există o apropiere foarte mare, există persoane favorizate și/sau izolate, dacă există alianțe între partenerii de căsătorie, între frați și surori, între copii și părinți sau bunici sau alte chestiuni care nu pot fi discutate în familie și limitele dintre membrii familiei. În cadrul acestei etape sunt adresate întrebări de forma: „Doriți să vorbim despre calitatea căsătoriei părinților dumneavoastră?”; „De care frate sau soră ați fost cel mai apropiat?”; „Credeți că mama dumneavoastră era la fel de apropiată de bunica dumneavoastră cum sunteți dumneavoastră de mama dumneavoastră?”; „Poate că unul dintre părinții v-a învățat să vă îngrijorați?” pentru a înțelege dacă unele comportamente au fost învățate.

Sub aspectul structurii, genograma include un grafic al relațiilor dintre membrii familiei, acest lucru oferind o serie de informații despre modul este organizată acea familie, despre granițele sale, despre patternurile și structura sa. După cum se poate vedea în figura nr. 1, acolo sunt exemplificate o serie de tipuri de relații precum relații simbiotice/fuzionale, relații ostile, relații abuzive sau relații de prietenie. Aceste relații sunt exprimate în diferite culori, fiecare exprimând

la rândul ei un anumit tip de funcționalitate. Relațiile reprezentate grafic prin culoarea roșie sunt relații disfuncționale, generatoare de anxietate în sistemul familial, aspect care blochează sistemul familial de a se extinde, păstrând cu orice preț homeostazia existentă. Relațiile reprezentate grafic prin culoarea verde sunt relații funcționale, orientate spre creștere și deschidere, permițând familiei să se dezvolte și să planifice etape ce presupun creșterea sistemului familial, incluzând aici și granițe flexibile care permit adaptarea și schimbarea. Când analizăm genograma și modul în care sunt transmise diferite patternuri din punct de vedere transgenerațional, tipul de relație existentă între membrii familiei poate să furnizeze informații de tipul păstrării unui comportament sau a unei valori de la o generație la alta (Monica McGoldrick, Rendy Gerson și Sylvia Shellenberger). Într-o genogramă în care domină relațiile de tip disfuncțional (roșii) vom vedea în familie mai multă rigiditate în păstrarea patternurilor de comportament și conservarea valorilor de la o generație la alta. Astfel, dacă între două persoane de pe nivele generaționale diferite există o relație simbiotică/fuzională¹, există premisa ca valorile și comportamentele regăsite la acel nivel generațional să fie predate vertical în mod similar și păstrate ca atare. Existența unei relații ostile pe verticală între membrii familiei, poate de asemenea să explice și să sugereze o întrerupere a transmiterii valorilor sau a unor comportamente, alegându-se chiar comportamente opuse după cum prezintă McGoldrick. Analizând relațiile pe orizontală, în cadrul aceluiași nivel generațional, o relație de prietenie va oferi informații despre colaborarea și despre mulțumirea personală la nivelul împărțirii sarcinilor în gospodărie. De asemenea, reprezentarea grafică a socializării unuia dintre copii în gospodăria bunicilor (aspect realizat prin includerea într-un cerc a copilului și a persoanelor în gospodăria în care a fost socializat) va oferi informații despre mediul de socializare caracteristic acelei generații, informații care pot fi corelate cu tipurile de relații existente pentru a analiza și interpreta ce anume s-a păstrat sau a fost respins ca valoare sau comportament de la acea generație, având în vedere că în cazul copiilor socializați în generația bunicilor relațiile cu bunicii vor trebui luate în considerare în momentul în care studiem aspectele urmărite.

Genogramele oferă, de asemenea, un teren pentru examinarea „mesajelor de gen” (Softas-Nall, Baldo, & Tiedemann, 1999). În acest context, se pot identifica așteptările, credințele și stereotipurile despre rolurile atribuite bărbaților și femeilor care devin elocvente în momentul analizei tipurilor de relații existente în cadrul familiei.

Trebuie să avem în vedere câteva aspecte când construim harta relațiilor unei familii, și anume că nu există un model unic de reprezentare a simbolurilor, deși McGoldrick și Gerson (1999 și 2008) au conceput majoritatea simbolurilor utilizate în construcția relațiilor de apartenență și a relațiilor emoționale dintre membrii sistemului familial, astfel încât acestea să fie cât mai simple și ușor de înțeles și realizat (Hartman, 1983, 1995).

Contribuția inițială a lui Minuchin și Montalvo în 1967 a fost îmbogățită de Hartman și de Laird în 1983, ei introducând aspecte legate de intensitatea

Folosirea arborelui genealogic oferă doar o parte din imaginea modului în care o familie este organizată o familie. Pentru a analiza modalitatea în care se exprimă modelul decizional în ceea ce privește fertilitatea în cadrul unei familii, în raport cu funcționarea sa internă, dar și cu elementele exterioare acesteia la nivelul social, am încercat să aplicăm genograma ca instrument pentru a obține o imagine comprehensivă a modului în care funcționează familia supusă analizei.

Pe lângă recunoașterea modelelor de relaționare familială, genograma este utilizată și pentru a evalua factorii culturali din cadrul căsătoriei și al familiei (Keiley *et al.*, 2002). Hardy și Laszloffy (1995) au dezvoltat o genogramă culturală pentru a ilustra influența factorilor culturali asupra sistemului familial prin încurajarea discuțiilor care dezvăluie presupunerile și stereotipurile bazate pe cultură.

Genograma a mai fost folosită în vederea identificării unor aspecte decizionale, dar în contextul identificării alegerilor profesionale și academice ale unei persoane în raport cu valorile familiale și tradițiile intergeneraționale (Magnuson, 2000). Kakiuchi și Weeks (2009) au observat că dialogul familial influențează frecvent convingerile ocupaționale și percepția persoanei cu privire la propriile abilități; astfel genograma este folosită pentru reliefarea aspectelor care se concentrează pe statutul socioeconomic al familiei și pe rolul acesteia în alegerile profesionale și de carieră ale membrilor familiei. Granello, Hothersall și Osborne (2000) au dezvoltat o genogramă specifică mediului academic pentru studenții care doreau să urmeze studii superioare, identificând descendența academică și temele familiei ca fiind factori de influență a deciziilor în alegerile profesionale ale unei persoane. În acest context, în cadrul articolului am încercat testarea metodei genogramei în vederea identificării unor factori decizionali care influențează fertilitatea atât la nivel micro, mezo, cât și macro social, din perspectiva unui clinician și psihoterapeut care are o bogată experiență clinică.

În cadrul realizării genogramei, am analizat familia atât sub aspectul fertilității familiei nucleare, cât și sub aspectul patternurilor transgeneraționale identificate în raport cu natalitatea identificată la fiecare generație, dar și sub aspectul atitudinilor și credințelor care ar putea conduce la decizia asupra numărului de copii din cadrul fiecărei familii integrate în genogramă. Identificarea patternurilor existente în familia transgenerațională legate de negocierea deciziilor, de aspecte legate de putere, de caracteristici de gen, de aspecte legate de resurse și alte provocări în raport cu fertilitatea/natalitatea au fost vectorii care au ghidat construirea genogramei acestei familii.

Este important să menționăm faptul că acuratețea unei genograme depinde de perspectiva și de amintirile persoanei implicate în realizarea ei. În cazul în care această persoană nu are o viziune clară asupra unor relații din familie sau nu cunoaște detalii importante ale familiei, este posibil ca exercițiul construirii genogramei să nu producă rezultate satisfăcătoare. O altă limitare a genogramei este că cele mai multe referiri la genogramă în literatura de specialitate, utilizate în prezent, se bazează pe scrierile lui M. McGoldrick și ale colegilor săi (McGoldrick,

& Gerson, 1985; McGoldrick, Gerson, & Shellenberger, 1999; McGoldrick *et al.*, 2008), iar majoritatea psihologilor clinicieni și psihoterapeuților tind să se bazeze pe orientările acestora pentru realizarea unui interviu de construcție a unei genograme (Nichols, & Schwartz, 2001). McGoldrick *et al.* (1999) și McGoldrick *et al.* (2008) au standardizat mai multe elemente de bază ale genogramei, dar nu au oferit linii directe pentru o evaluare mai aprofundată și standardizată a procesului emoțional și relațional din familii. Astfel, persoana care realizează genograma are nevoie de o experiență clinică bogată pentru a putea adresa întrebări potrivite care să ofere cele mai reprezentative momente care ajung să încadreze o relație într-o categorie sau alta sau pentru a distinge diferențe în reprezentarea tipului de relație care să caracterizeze un anumit tip de interacțiune și să cunoască foarte bine care este normalitatea familiei în raport cu etapa din ciclul vieții în care se află (o relație simbiotică/fuzională cu un copil reprezintă o normalitate în primii trei ani de viață, dar reprezintă un exemplu de rigiditate și de încercare a împiedicării familiei ca sistem să evolueze dacă vorbim de un copil de 30 de ani, acest lucru atrăgând după sine o întârziere în trecerea la etapa lansării și, în consecință, o întârziere în construirea unei familii și o întârziere în ceea ce privește decizia de a avea copii).

Este important de menționat că analiza unei singure familii, a unui singur subiect nu poate produce rezultate care să poată fi generalizate, însă plasarea analizei acestei genograme în contextul triangulației metodelor de cercetare poate produce inferențe utile în analiza și identificarea factorilor care influențează decizia privind fertilitatea și care pot fi cercetate și aprofundate ulterior.

Prezentarea și interpretarea rezultatelor

Genograma pe care am realizat-o se concentrează pe reprezentarea persoanelor care dețin puterea în familie și au un rol decizional semnificativ în gospodărie, pe numărul copiilor din fiecare gospodărie, pe nivelul educațional al membrilor și pe patternurile relaționale intergeneraționale. Pentru testarea utilizării genogramei în analiza factorilor decizionali implicați în fertilitate a fost aleasă o persoană de sex feminin dintre subiecții implicați în cercetare (pe criteriul disponibilității de a discuta) care a fost dispusă să relateze în cadrul unui interviu semi-structurat în primă fază și apoi într-o întâlnire care a avut ca scop realizarea genogramei concentrate pe aspectele ce ținau de fertilitate, relații familiale, și patternuri transgeneraționale de comunicare, negociere, putere și roluri de gen.

În cadrul întâlnirilor online cu Doamna C. a fost dezvoltată genograma familiei din imaginea următoare.

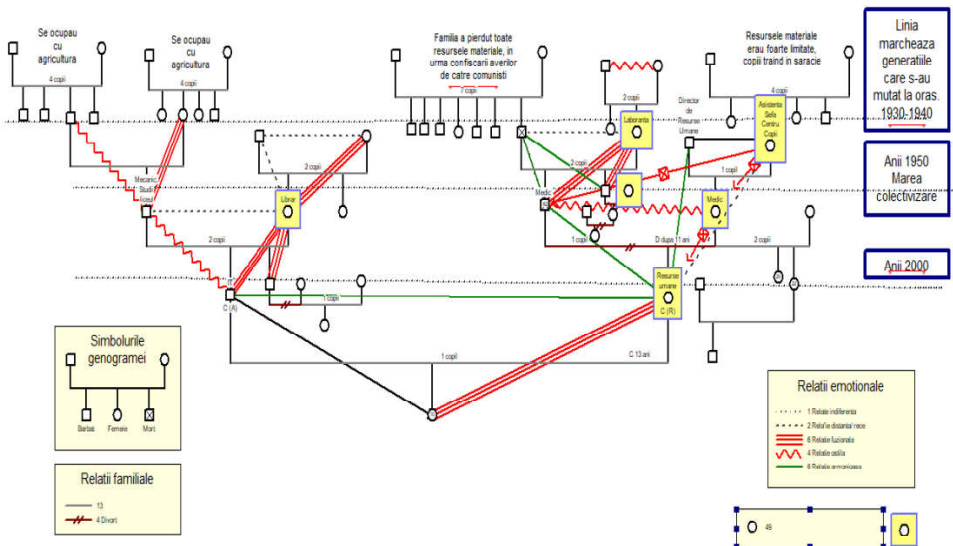

Figura 2. Genograma familiei C. ce include trei generații

Persoana interviuată este o femeie în vârstă de 39 de ani care este căsătorită de 13 ani și are o fată de 10 ani. Cei doi parteneri sunt împreună de 15 ani, momentul studiului surprinzându-i în etapa familiei cu preadolescent sub aspectul ciclului vieții de familie. Doamna C. povestește că din punctul de vedere al sarcinilor în casă acestea sunt împărțite, mai ales ca urmare a experiențelor din pandemie, când soțul, domnul A. a putut lucra de acasă. Doamna C. a decis să se ocupe mai mult de fiica lor și să lase o serie din treburile casnice în seama soțului ei. Cei doi parteneri nu au un ajutor venit din exterior, ei fiind cei care se ocupă exclusiv de casă și copil.

În cadrul interviului de construire a genogramei am putut identifica pe linie maternă, faptul că atât mama doamnei C., cât și bunica acesteia au fost persoanele care aveau puterea de decizie în familiile lor.

Pe linie maternă se poate identifica un model legat de gen în transmiterea puterii. Transgenerațional modelul de transmitere a puterii urmează o curea verticală de la mamă la fiică, ceea ce presupune păstrarea și transmiterea unor roluri de gen în mod rigid de la o generație la alta. Doamna C. povestește că în familia ei de proveniență, mama sa era cea care spunea ce anume se face în casă, cum se împart banii, model pe care l-a primit de la mama sa. Doamna C. relatează că inițial bunica maternă era cea care spunea ce anume se întâmplă cu banii gospodăriei și chiar și cu cei ai tinerilor soți, aceștia fiind nevoiți să îi dea acesteia la primirea salariilor (*Bunica era foarte severă și o critica pe mama. Mama când primea salariul îi dădea bunicii și bunica îi dădea doar dacă trebuia să cumpere ceva în casă*). Acest model pare a fi cel care a dus și la numeroase conflicte în familia de origine a doamnei C. deoarece părinții acesteia au divorțat când ea avea 10

ani, după 11 ani de căsnicie. În genogramă se poate vedea reprezentarea grafică a relației de tip control exercitat de la un nivel generațional la celălalt între bunică și mama Doamnei C., model de relaționare ce presupune încercarea persoanei care exercită control de a păstra anumite reguli și norme neschimbate. Reprezentarea acestei relații cu roșu semnifică existența unei anxietăți în această relație care este resimțită ca tensiune de persoana care are nevoie să producă o schimbare. Această tensiune conduce la încercarea persoanei din generația mai tânără să încerce să întrerupă șirul comportamentelor sau a anumitor valori primite și adoptarea unor comportamente opuse, după cum spune și Doamna C. *noi o consultăm pe fata noastră în diferite probleme, o întrebăm ce vrea să facă.*

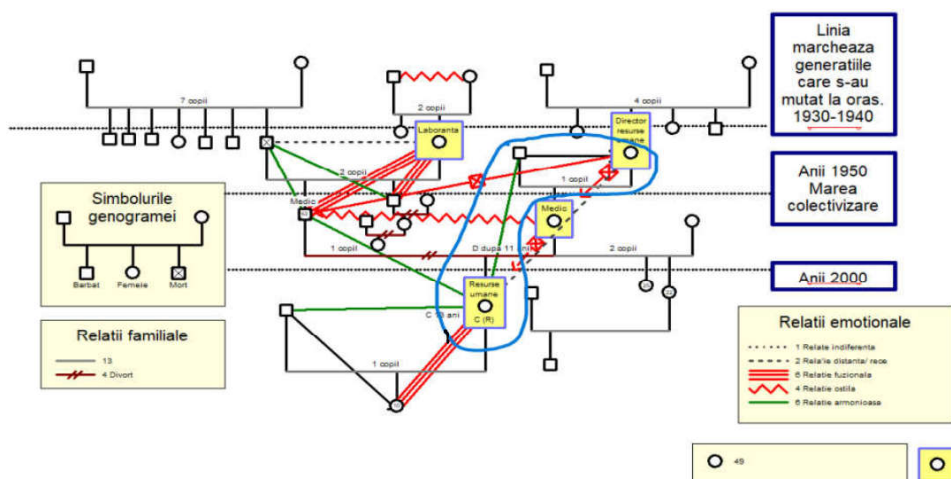

Figura 3. Genograma familiei Doamnei C.

Socializarea Doamnei C. în familia bunicilor materni (reprezentată grafic prin includerea subiectului împreună cu familia bunicilor materni într-un cerc albastru) sparge tiparul transmiterii modelului relațional al mamei, dar relația distantă, marcată cu o linie punctată neagră, între Doamna C. și bunică, se traduce în dorința de a renunța la patternurile și caracteristicile de gen ale bunicii și înlocuirea acestora cu unele ce reprezintă opusul lor. Această alegere a opusului comportamentelor și valorilor reprezintă o „alergie” la modelul față de care a fost expusă, cel ce era reprezentat de control și dominare a copiilor, dar și a celorlalți membri ai familiei, deplasându-se spre valori ce țin de colaborare și nu de autoritate.

După cum se poate observa în genogramă, părinții Doamnei C. au avut un singur copil, iar mama doamnei C. provine și ea tot dintr-o familie cu un singur copil. Numărul copiilor de la o generație la cealaltă este constant, aspect care este decis de persoanele de sex feminin din familie, în momentul în care acestea constituie polul decizional al acesteia, iar în familia de pe nivelul anterior a existat tot un

singur copil, punând astfel în scenă modelul familiei de proveniență al persoanei de sex feminin.

Bunica maternă a doamnei C. provine dintr-o familie fără resurse economice, trăind în sărăcie, aspect care i-a dirijat alegerile, determinând-o să finalizeze studiile pentru a putea pleca din propria familie și să fie asistentă șefă la un centru de copii. Doamna C. relatează că *bunica avea obiceiul să pună de-o parte de frică că o să rămână fără... când a murit bunica am descoperit că avea saci întregi de detergent Trial, baloți de materiale din care ar fi vrut să facă rochiile, avea depozitate foarte multe... strângea sute de sticle, borcane, simțea nevoia să adune. Părinții ei erau cu oile la câmp, trăiau în casă de chirpici, cu mulți copii... șase, șapte copii. Bunica a fost ambițioasă și după ce s-a căsătorit cu bunicul s-au mutat la oraș aducând în discuție un factor important în luarea deciziilor asupra fertilității, și anume sărăcia familiei din care a provenit bunica Doamnei C. Această realitate economică și socială a condus la dezvoltarea unor relații de tip control cu proprii copii sau cu surorile sale. Această relație a apărut ca urmare a dificultăților trăite și din dorința ieșirii din acea condiție, aspecte care au determinat decizia de a avea un singur copil pentru a îi asigura resurse și dorința de a transmite mai departe importanța educației ca valoare, care a condiționat deciziile privind fertilitatea de la nivelul generațional. Ulterior, după cum relatează Doamna C., *bunica întotdeauna era cea care lua deciziile... bunica era șefa. A fost foarte autoritară și cu surorile sale. Mama a fost cea mai bună la învățătură... bunica nu tolera un rezultat mai mic... avea așteptări foarte mari. Bunica era singura care avea școală și considera că fiind superioară lor trebuia să le instruiască*). Pe genogramă, relațiile marcate cu roșu sunt cele care exprimă în general conservarea patternurilor decizionale și păstrarea factorilor decizionali de la nivelurile superioare, transmise vertical la generațiile ulterioare.*

După cum putem urmări mai departe, tatăl doamnei C. s-a recăsătorit după divorț, iar din acea căsnicie au rezultat doi copii, modificându-se patternul identificat al deciziei privind numărul de copii pe care familia urmează să îi aibă, întărind ideea că plasarea deciziei privind fertilitatea aparține femeii în acea familie.

În construcția genogramei Doamnei C., reprezentând grafic generațiile pe linia paternă, vedem că aceasta provine dintr-o familie cu doi copii (el având un frate) și o legătură fuzională/simbiotică în raport cu mama sa, în raport cu normalitatea pentru etapa vieții în care se află. La rândul ei, mama acestuia provine și ea dintr-o familie cu doi copii, păstrând constant numărul de copii de la o generație la cealaltă.

Timpul petrecut împreună cu familia apare ca o valoare importantă pentru Doamna C. Acest aspect pare a fi și el transmis de la o generație la alta și influențează decizia de a avea copii și numărul acestora. Doamna C. spune *bunica din partea mamei nu era prea afectuoasă... era mai rece... și mama la fel. Tatăl era mai diplomat când mă certa. Cu tata... l-am iubit foarte mult, am considerat că nu am avut suficient timp petrecut împreună. Învățau amândoi. Mergeam separat cu tatăl, mama nu putea să-și ia concediu... – de aici dorința de a sta cu soțul și*

a petrece cât mai mult timp cu copilul. Reprezentarea grafică în genogramă cu o linie verde a relației dintre Doamna C. și tatăl său exprimă o relație de apropiere, prietenie ce determină dorința Doamnei C. de a valoriza aspectele dorite în relație cu părintele față de care a avut o relație pozitivă. Acest model de relație pozitivă, de apropiere cu tatăl său, funcționează ca o premisă în disponibilitatea de a relaționa la fel și cu partenerul, subliniind rolul pe care tatăl îl are în construirea imaginii despre așteptările privind rolul de părinte pe care îl proiectează în partenerul de sex masculin, influențând disponibilitatea de negociere a sarcinilor din gospodărie.

Un element deosebit de important este faptul că bunicul doamnei C. provine dintr-o familie numeroasă, cu 7 frați, aspect care s-a oprit la generația respectivă ca urmare a unei traume generaționale la acel moment. Familiei bunicului patern i-au fost confiscate toate bunurile și averile ca urmare a faptului că erau chiaburi, iar copiii lor nu au avut voie să meargă la școală. O altă consecință a acestor întâmplări a fost faptul că au fost nevoiți să se mute la oraș, moment reprezentat printr-o linie care punctează grafic pentru toate generațiile acestei familii mutarea la oraș, aspect care privind genograma reprezintă un element marcant în scăderea numărului de copii pe care i-a avut generația următoare, subliniind rolul pe care la avut această traumă în decizia privind fertilitatea.

La nivel mezo social am putut urmări influența educației asupra deciziei privind fertilitatea. Doamna C. consideră că *pe partea mea au fost primele generații cu mai multe studii... bunicii mei au fost cei cu studii. Fuseseră din familii de oameni bogați și le-au confiscat averile, ambii părinți ai tatălui, aveau prăvălii, aveau moară de cereale, când au venit comuniștii... bunicul fusese pus să facă curățenie... au fost obligați să muncească... bunicii tatălui și ulterior nu au avut voie să facă facultate nici bunica și nici sora ei, le-a fost interzis accesul la facultate.* Acest aspect a condus la transmiterea transgenerațională a importanței educației, bunicul Doamnei C. fiind *șef de resurse umane la un spital*, iar tatăl Doamnei C. fiind medic; alegerile similare de la o generație la alta a domeniului spitalicesc exprimă o continuitate în transmiterea valorilor pe verticală de la părinte la copil.

Partenerul Doamnei C. provine dintr-o familie cu doi copii, unde mama acestuia era considerată persoana care ia deciziile din gospodărie, fie legate de copii, fie financiare (*Tata socru e cheltuiitor, mama soacră încercă să-l țină din scurt. El era responsabil cu cumpărăturile... cam atât, restul mama soacră se ocupa.*). Pe linia maternă a Domnului A. putem să observăm că mama acestuia provine tot dintr-o familie cu doi copii, aspect păstrat și la generația ulterioară. Pe linia paternă a domnului A. tatăl său provine dintr-o familie cu un singur copil, părinții săi fiind primii care s-au mutat de la țară la oraș, aspect care a influențat în mod vizibil decizia privind fertilitatea cuplului. Aspectele legate de veniturile părinților Domnului C. apar ca argumente în deciziile privind fertilitatea. Doamna C. relatează că *părinții sofului au avut grijă mult de copii... tatăl lui muncitor, mama lui librar... au reușit să plătească meditațiile, apreciază eforturile părinților. Erau mai apropiați de mama, tatăl era mai iute la mânie. Au făcut multe sacrificii*

pentru cel mic, el având nevoie de mult ajutor cât a mers la facultate, iar acum la divorțul lui iar a avut nevoie de mai mult ajutor.

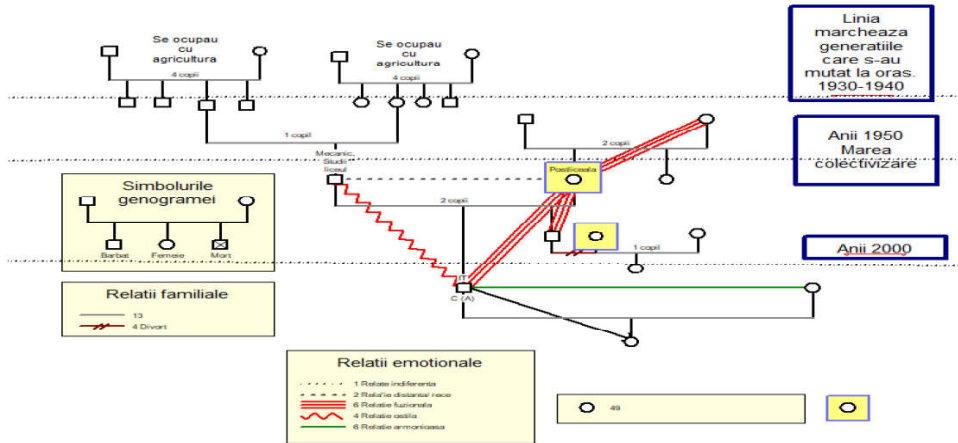

Figura 4. Genograma familiei Domnului C

În societatea care era bazată pe agricultură, relațiile aveau o altă caracteristică față de momentul actual. Familia era necesar să fie numeroasă și să participe la producția agricolă, acesta fiind și motivul pentru care observăm în istoricul generațional al familiei analizate un număr mare de nașteri în perioada premergătoare mutării la oraș, fiecare membru fiind responsabil și implicat în procesul producției, caracteristică familiei atunci fiind coerența în împărțirea sarcinilor și în ceea ce privește rolul fiecărui membru în ceea ce reprezenta echipa familiei. Astfel pare că rolul principal al familiei era atunci fertilitatea, după cum putem vedea și în exemplul nostru, anterior liniei de demarcație, de trecere de la locuirea în rural la locuirea la oraș, în familie apărând câte patru copii, chiar șapte copii, acolo unde existau și resurse financiare.

Tot din analiza genogramei și a istoricului de viață transgenerațional putem vedea cum libertatea, nevoile legate de consum sunt valori care influențează decizia cuplului de a avea sau nu copii. Doamna C. relatează despre mama sa cum spune... *voi vă cheltuiți banii să mergeți în concedii... să vă cumpărați tot felul de lucruri... eu i-am strâns...* Doamna C. spune că noi am zis că mai bine ne bucurăm de ce avem și suntem fericiți... *dacă nu ne putem permite acest lucru, mai bine nu mai facem copii...*

Corelând interviul cu harta personală a familiei care exprimă traseul acesteia, putem observa că deși Doamna C. spune că la ei în familie deciziile se iau împreună, sunt multe aspecte asupra cărora Doamna C. are mai multă putere de decizie, perpetuând modelele decizionale din propria familie, cel puțin la nivelul a două generații în urmă. Acest aspect poate sugera că un eveniment social sau cultural la nivelul unei generații va avea o latență de două generații în ceea ce privește modelul decizional și al altor patternuri de interacțiune.

La nivel mezo social, genograma poate fi privită și sub raportul capitalului social, și anume a resurselor potențiale care sunt identificate în familia analizată. Astfel, la trecerea de la sat la oraș, familia pare că a pierdut din relațiile de susținere, acestea transformându-se au ajuns să fie încărcate de anxietate legată de asigurarea unui viitor copilului, o profesie de succes (medic), apelând la dezvoltarea unor relații caracterizate de control² ca în cazul bunicii maternă a Doamnei C., care se traduc transgenerațional în transmiterea unor valori similare de la o generație la alta. Pe măsură ce nivelul de educație a crescut, acest capital social a suferit o translatăre dinspre familie, spre exteriorul familiei ca în cazul tatălui Doamnei C., dar și al mamei acesteia.

Analizând relațiile din genogramă, observând ca relațiile dintre mame și copii sunt în principal de tipul unor relații roșii, fie de control, fie de simbioză, fiind încărcate de tensiune, iar deciziile privind numărul de copii sunt de a păstra cât mai mic numărul membrilor copiilor din familie, ca mecanism de protecție legat de bani și nivelul de educație (care poate să îi fie oferit copilului, proiectat), spre deosebire de relațiile funcționale, cele marcate cu verde, unde deciziile privind numărul de copii este determinat de valori precum timpul petrecut împreună cu copiii și de relațiile dintre parteneri. Atât pentru familia de proveniență a Domnului C., cât și pentru familia de proveniență a Doamnei C. educația apare ca fiind una dintre cele mai importante valori, urmată de securitatea economică în ceea ce privește decizia asupra numărului de copii doriți.

Prezența relațiilor încărcate de anxietate, de control sau de simbioză, reprezentate cu roșu, apar în genograma analizată la generația următoare celei care s-a confruntat cu un eveniment social semnificativ, caracterizat de confiscarea tuturor bunurilor sau sărăcie, aspecte care influențează sistemul familial, producând o constricție, aspect care presupune scăderea numărului de copii sau păstrarea lui constant de la o generație la alta. De asemenea, relațiile marcate cu roșu par a conduce la individualism.

Reprezentarea puterii decizionale în familie s-a realizat prin înconjurarea cu culoarea galbenă a persoanei care avea puterea de decizie. Persoanele identificate ca având această putere de decizie sunt persoane care au un nivel mai ridicat de educație, față de partenerii lor, iar în momentul în care nivelul de educație și cel profesional se egalează, apare lupta de putere, iar relația este încheiată cu un divorț, după cum putem vedea în cazul părinților Doamnei C., aceștia fiind amândoi medici. Capitalul economic funcționează și el în câmpul familiei ca un vector decizional. Astfel, reproducerea apare ca un rezultat al unui proces decizional secvențial de la o generație la alta, modelat dinamic (Kohlmann, & Kopp, 1997).

Discuție

Analizând familia din genogramă putem observa că modelul familial și nivelul educațional sunt cei mai importanți doi factori pentru explicarea fertilității la nivel transgenerațional, în ceea ce privește particularitatea acestei familii. Trebuie să ținem cont de limitările acestui demers, având o singură familie care a fost supusă analizei și construirii genogramei, fiind necesar să extindem studiul pentru a putea extrapola aspectele identificate.

Decizia de a avea copii este mult schimbată astăzi, ea nu mai încorporează obligativitatea grijii pentru generația anterioară *eu nu am făcut copil ca să aibă grijă de mine la bătrânețe... asta auzeam eu de la mama, de la bunica... la fel și soțul meu* spunea Doamna C. Procesul fertilității este influențat de factori sociali și de mediu complecși, de structura socială, norme și credințe, de practici diferite, de politici, economie și cultură. Astăzi, valoarea de natură socială a nașterii este transformată și ea, nu mai este creditată cu puterea de muncă a viitoarei generații, ci depinde de particularitățile culturale, de cele economice și politice ale momentului actual, după cum poate fi observat și în vigneta familiei supusă analizei. Am putut de asemenea observa că familia C. se îndepărtează de rolurile, normele și valorile sociale tradiționale privind decizia asupra natalității și acordă mai multă atenție aspectelor legate de propria persoană, de gânduri și preocupări în legătură cu sine. Prin urmare, în genogramă apare surprinsă influența culturii asupra valorilor culturale, schimbările sociale conducând în cazul familiei C. la modificarea priorităților valorice existente la nivelurile generaționale anterioare, dar cu o latență de două generații. De la generația bunicilor Doamnei și Domnului C. care au parcurs schimbări culturale și economice (cum au fost colectivizarea, comunismul, sărăcia) se poate observa trecerea prin intermediul generației părinților dinspre o organizare ierarhică spre o interacțiune caracterizată de egalitarism cu modificarea priorităților valorice (Schwartz, 2004) ale familiei C.

Conform teoriei schimbului social a lui Frazer (*Folklore in the Old Testament*, vol II, 1919), observăm că interacțiunea dintre doi oameni, în studiul de față, în rol de parteneri în cuplul familial, se poate modifica în funcție de estimările recompenselor primite și ale costurilor percepute sau cheltuite atât sub aspect intrafamilial, cât și sub aspect extrafamilial. Privind căsătoria și fertilitatea din această perspectivă, evaluarea echității schimbului începe din primele momente ale vieții în comun și continuă pe toată perioada ciclului vieții de familie, implicând un astfel de calcul și în momentul în care cuplul decide să aibă copii. Și în ce măsură costurile aferente reduc bunăstarea cuplului înțeles diferit și separat de cele două sexe, fie că este vorba de participare socială, fie că este vorba de libertate (după cum relatea Doamna C., *soțul era supărat la început că nu mai putea merge la fel de des ca și prietenii lor în vacanțe sau la diferite ieșiri, a trebuit să înțeleagă că prioritatea noastră acum e copilul și nimic altceva*). În momentul în care un cuplu estimează că diferitele costuri aferente conceperii unui copil sunt mai mari decât beneficiile scade și numărul copiilor proiectați. În această ecuație identificată

în construirea genogramei pare că principalii indicatori sunt cei legați de nivelul economic, legați de costurile de îngrijire a copilului (când nivelul educațional este mai ridicat, costul de creștere proiectat este mai mare, fiind exprimată dorința ca acel copil să aibă parte de tot ce este mai bun), acestea făcând în final din fertilitate o decizie rațională atât sub aspectul momentului ales, cât și sub aspectul numărului de copii doriți. Interacțiunea dintre doi oameni (parteneri în cuplul familial), sub raportul deciziei de a avea copii sau nu, se poate modifica în funcție de estimările recompenselor primite și ale costurilor cheltuite în raport cu dinamica socială, economică sau culturală, care transformă rolurile de gen percepute subiectiv de fiecare în parte, aducând în acest context în prim plan importanța împărțirii muncii în gospodărie (*la noi e colaborare, am noroc cu un soț foarte harnic, de cele mai multe ori el face treburile casnice... eu mă ocup de copil, ce ține de ea, lecții etc.*) în cazul celor doi soți, unde pentru Doamna C. este foarte important că soțul a preluat majoritatea muncii în gospodărie, acest lucru conducând la proiectarea în viitor a dorinței de a mai avea un copil, *dacă problemele de sănătate se rezolvă.*

Modelele de raționalizare și legitimare a deciziilor privind fertilitatea și nașterea apar într-un proces transformativ transgenerațional la intersecția influențelor sociale, economice și culturale în contextul urbanizării și modernizării. Datele genogramei familiei analizate plasează decizia fertilității în sfera sexului feminin. Ceea ce apare ca fiind important de subliniat este că relațiile de control sau cele simbiotice între femeile care sunt în rol parental cu proprii copii par a fi caracteristice în această genogramă și ele determină o contradicție între noile roluri de gen și negocierea sarcinilor domestice. Acest tip de relații împiedică tatăl să creeze o legătură apropiată față de copil și, implicit, determină anumite așteptări față de rolul parental. Tipul acesta de relaționare, fie el simbiotic, fie de tip control presupun că femeia din rolul ei matern își dorește să păstreze controlul și apropierea față de copil, având posibilitatea de a decide asupra aspectelor ce țin de acesta, își dorește implicarea partenerului din rolul său de părinte în ceea ce privește sarcinile din gospodărie, dar pare că au nevoie să treacă prin relația cu partenera pentru a construi o relație funcțională față de copil. Toate acestea înseamnă că în contextul cultural al familiei tradiționale în care ne regăsim tipul de relație pe care îl creează mama față de copil este o premisă pentru construirea unui contract echitabil între cele două sexe pentru reproducere, astfel încât să putem discuta de o schimbare a percepției fertilității. În cadrul acestui contract, în ce privește rolurile de gen, mama pare că trebuie să renunțe la puterea de a decide asupra anumitor aspecte legate de proprii copii pentru a câștiga beneficiile așteptate din partea partenerului, pentru ca acesta să poată prelua unele dintre sarcinile gospodărești sau cele ce țin de îngrijirea copilului. Astfel pierderea percepută de femeie ar putea să fie considerată prea mare pentru a deschide negocierea unui alt contract, rămânând însă nemulțumirea percepută subiectiv, aspect care se va reflecta în timp în relație cu partenerul, cu tatăl. Se poate observa astfel la nivelul factorilor decizionali care influențează fertilitatea, importanța pe care o are relația

dintre părinți, dintre partenerii cuplului familial în ceea ce privește proiectarea celui de al doilea copil.

În dinamica puterii familiei analizate, plasându-ne la nivel mezo social se evidențiază o luptă de putere în momentul în care sunt negociate aspectele importante ale gospodăriei între cele două roluri de gen. Relațiile simbiotice și de control pe care le au mamele cu copiii par a fi un răspuns la puterea bărbatului într-o cultură patriarhală, unde copilul cedează mai ușor puterea, oferind-o mamei în virtutea acelei relații, iar mama renunță cu greu la acest beneficiu pentru a putea negocia și a oferi din această putere tatălui. Din rolul matern, femeia pare că estimează această pierdere ca fiind mai mare decât beneficiul perceput al implicării tatălui în relația cu copilul, premisă care este necesară pentru disponibilitatea acestuia să schimbe contractul existent și să preia o parte dintre atribuțiile din gospodărie. Din perspectiva acestui contract, decizia privind fertilitatea este influențată de relația pe care tații o au cu proprii copii din punct de vedere transgenerațional, fiind prinși într-un paradox, în momentul în care femeia încearcă să renegocieze atribuțiile de gen când apare copilul, aspect ce se reflectă ulterior în relația maritală (Doamna C. menționează *am crezut că o să divorțăm... dar am depăși momentul... am comunicat mult... s-au schimbat lucrurile...*) și influențează decizia asupra apariției altor copii (de exemplu al doilea copil). Paradoxul negocierii puterii apare în momentul în care apare primul copil deoarece rolurile de gen ale ambelor sexe se suprapun celor de părinți, moment în care sunt puse în scenă patternurile transgeneraționale.

Astfel, rolul valorilor și al comportamentelor egalitare de gen este evidențiat în cadrul familiei C. subliniind și întărind contribuțiile lui Trude Lappegård și Stuart Gietel-Basten. Gietel-Basten susține că dacă generația următoare reușește să elaboreze un nou contract în ceea ce privește fertilitatea, bazat pe echitate, atunci vom putea vorbi de o nouă direcție care va răspunde altfel preferințelor celor două sexe, schimbare ce ar putea influența și ratele fertilității în viitor.

Pe genogramă apare elocvent momentul mutării fiecărei familii din generațiile precedente și modul în care faptul că femeile din fiecare nivel analizat aveau un loc de muncă a dus la creșterea unei forme de individualism, a numărului de divorțuri, reprezentate pe genogramă, dar și la scăderea numărului de nașteri.

Prin urmare, în această familie tot la nivelul mezo social pare a fi important în procesul decizional al fertilității numărul de copii existenți în cadrul generației anterioare. Este surprinsă la nivel macro social contracția sistemului în raport cu evenimentele sociale trăite când identificăm tendința de a avea din ce în ce mai puțini copii de la o generație la alta până în momentul în care familia își găsește o homeostazie funcțională. După acest moment putem observa tendința familiei la nivel transgenerațional de a păstra un număr constant de copii, mai ales acolo unde rolul puterii era deținut în familie de reprezentantele sexului feminin.

Relațiile simbiotice ale mamei cu copii se pot traduce în caracteristici rigide de gen, iar dacă tatăl a avut o relație similar de simbiotică cu propria mamă, se

așteaptă ca și în propria familie, partenera, în momentul apariției copilului, să își asume un rol similar și să dezvolte o relație similară cu proprii copii. Astfel, modelul patriarhal de organizare a familiei o împinge pe mamă spre copil, deși își dorește o negociere a rolurilor de gen, premisele relaționării cu generațiile anterioare pun în scenă perpetuarea acelorași așteptări ca în generația precedentă, moderate ca intensitate și impunere de schimbarea socială, aspecte care apar a fi mai evidente în relațiile generațiilor următoare.

Studiul de caz reiterează faptul că în familia Doamnei C. numărul de copii proiectat nu este legat doar de interpretările părinților în legătură cu condițiile și factorii individuali subiectivi sau sociali și economici obiectivi, el apare legat și de factori precum venitul familiei, timpul pe care părinții îl pot alocă îngrijirii acestora, dar și alte particularități familiale (în cazul nostru problemele de sănătate ale părinților – obezitatea după cum spune Doamna C. am avut *depresii legate de greutatea noastră, trebuie să facem ceva să slăbim, are 225 kg, dar nu are ambiția necesară, avem diabet și hipertensiune, dacă am rezolva aceste probleme am reuși să concepem un copil... stresul principal acum este locul de muncă. Se gândește că fiind gras nu își mai găsește de muncă... subalternii cer salarii mari iar el este între superiorii care refuză și salariații care vor mai mulți bani. Concedii nu avem, tot timpul cu laptopul, este tot timpul stresat. La mine sunt tot timpul situații conflictuale la locul de muncă*). Declarativ în familia analizată împărțirea tradițională a responsabilităților pare a fi practica aleasă, mama este cea care petrece cea mai mare parte a timpului cu activități ce presupun îngrijirea și creșterea copilului. De asemenea putem identifica în narativul construit de subiectul genogramei că puterea care era dată de nașterea unui copil pentru ajutorul acordat familiei, fiind o resursă importantă în raport cu mediul, în prezent asupra copilului este proiectată puterea reușitei cuplului devenind un element tranzacțional folosit ca resursă în gestionarea negocierilor existente în interiorul cuplului.

Concluzii

Acest articol propune utilizarea unui instrument care provine din arsenalul psihoterapeutic în analiza fertilității. Genograma surprinde într-o singură imagine procesul de interacțiune între factorii care influențează fertilitatea replicând transformarea socială la nivelul familiei sub forma unor mișcări pe verticală, bidirecțional, de la micro social spre mezo social și macro social și înapoi la micro social putând implica fie o confirmare reciprocă atunci când preferințele partenerilor converg, fie o ajustare a intereselor individuale la cele ale partenerului, atunci când preferințele partenerilor sunt divergente (Borchardt, & Stöbel-Richter, 2004).

Prin folosirea genogramei poate fi evidențiată modalitatea prin care valorile familiei studiate, precum și atitudinile față de rolurile de gen se prezintă de la o generație la alta. Pe baza teoriei socializării putem identifica modul în care sunt

transmise fiecărui membru al familiei prin socializarea din cadrul ei patternurile relaționale păstrate și transmise de la o generație la alta, confirmând astfel ceea ce nota și Bengtson, în 2002, și anume faptul că normele și valorile legate de familie sunt transmise în timpul copilăriei în cadrul familiei (Bengtson, 2002), și mecanismul prin care mamele pe fiecare nivel generațional transmit fiicelor lor atitudinile lor privind rolul de gen și preferințele lor în materie de fertilitate care prescrie comportamentul fiicelor lor.

Utilizarea genogramei în acest studiu are un caracter exploratoriu, pentru a putea exprima într-o formă grafică cât mai elocventă structura familiei extinse, pentru a surprinde patternurile complexe de interacțiune și arborele decizional în raport cu fertilitatea identificată la nivelul fiecărei generații. Analiza în cauză pune în valoare pe genogramă ramurile descendente ale unui arbore decizional în ceea ce privește factorii care acționează asupra deciziilor legate de fertilitate. Plecând de la generațiile anterioare familiei analizate am putut identifica transmiterea pe cale verticală de la mamă la fiică a deciziei asupra fertilității, curea de transmitere rigidizată de evenimente socioeconomice care afectează familia la nivelul generațional urmărit. Ramificațiile factorilor care influențează fertilitatea includ atât relațiile între membrii familiei pe orizontală, unde relația între parteneri pare a fi un factor important, cât și relațiile pe verticală deoarece tipul de relație existentă între copil și părinți influențează valorile și așteptările transmise în raport cu categoria de gen.

Din cele prezentate reiese că genograma este un mod util de a colecta și reprezenta grafic informații esențiale despre interacțiunile dintre indivizii unei familii și despre structura acesteia. Aceasta se dovedește un instrument util în a explora modalitatea în care se distribuie puterea într-o familie (fie nucleară, fie extinsă) și modul în care sunt transmise valorile între generații în ceea ce privește decizia asupra fertilității. Acest studiu reprezintă un prim pas în adaptarea unui instrument folosit cu precădere în sfera psihoterapiei pentru analiza fertilității, deschizând astfel un drum nou care permite combinarea metodelor multidisciplinare pentru înțelegerea mai bună a aspectelor legate de dinamica populației. Studiile viitoare ar trebui să extindă analiza prin compararea genogramelor care provin de la mai multe familii, precum și prin triangulația cu alte instrumente de cercetare, de tipul vignetelor sau a interviului de profunzime.

Note

¹ Legătura fuzională definește o relație de fuziune, de apropiere foarte puternică, între două persoane. Indivizii devin dependenți unul de celălalt și, de asemenea, devin inseparabili, fără prea mult loc pentru identitățile lor proprii, fără granițe.

² Relația de control definește o relație în care un individ controlează un alt individ.

Referințe

- Ainsworth, M., Beegle, K., & Nyamete, A. (1996). The Impact of Women's Schooling on Fertility and Contraceptive Use: A Study of Fourteen Sub-Saharan African Countries, *The World Bank Economic Review*, 10(1), (Jan., 1996), 85-122.
- Axinn, W. G., & Yabiku, S. T. (2001). Social change, the social organization of families, and fertility limitation, *American Journal of Sociology*, 106(5), 1219-1261.
- Bachrach, C. A., & Morgan P.S. (2011). Demographic Debate - Is the Theory of Planned Behaviour an appropriate model for human fertility?, *Vienna Yearbook of Population Research*, Vienna Institute of Demography (VID) of the Austrian Academy of Sciences in Vienna, 9(1), 11-18.
- Basten, S., Sobotka, T., & Zeman, K. (2014). Future fertility in low fertility countries, in W. Lutz, W. P. Butz, & K. C. Samir (eds.), *World population and human capital in the 21st century*. Oxford: Oxford University Press, 39-146.
- Bengtson, V., Giarrusso, R. J., Mabry, B., & Silverstein, M. (2002). Solidarity, Conflict, and Ambivalence: Complementary or Competing Perspectives on Intergenerational Relationships?, *Journal of Marriage and Family*, 64, (august 2002), 568-576.
- Bernardi, L., & Klärner, A. (2014). Social networks and fertility. *Demographic research*, 30, 641-670.
- Bertrand, J. T., Sullivan, T. M., Knowles, E. A., Zeeshan, M. F., & Shelton, J. D. (2014). Contraceptive method skew and shifts in method mix in low-and middle-income countries, *International perspectives on sexual and reproductive health*, 40(3), 144-153.
- Bongaarts, J. (2006). The Causes of Stalling Fertility Transitions, *Studies in Family Planning*.
- Bram, S. (1989). Toward a Sense of Immortality, in *Gender in Transition*, Boston, MA: Springer, 275-284.
- Brown, J. (1999). Bowen family systems theory and practice: Illustration and critique. Australian and New Zealand, *Journal of Family Therapy*, 20(2), 94-103.
- Burr, J. A., & Hartman, J. (1996). Racial opportunity structures and black fertility, *Population Research and Policy Review*, 15(1), 75-94.
- Butz, W. P., & Ward, M. P. (1979). The emergence of countercyclical US fertility. The American economic review, 69(3), 318-328.
- Cleland, J., Bernstein, S., Ezeh, A., Faundes, A., Glasier, A., & Innis, J. (2006). Family Planning The Unfinished Agenda, *The Lancet*, 368.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital, *American journal of sociology*, 94, S95-S120.
- Corijn, M., & Klijzing, E., (2013). *Transitions to Adulthood in Europe*. Springer Science & Business Media.
- DeMaria, R., & Weeks, G., Hof, L. (1999). *Focused genograms: Intergenerational assessment of individuals, couples, and families*. Brunner: Mazel.
- Frazer, J. G. (1918). *Folk-lore in the Old Testament studies in comparative religion, legend and law, II*, Macmillan.
- Garber, J., Keiley, M. K., & Martin, N. C. (2002). Developmental trajectories of adolescents' depressive symptoms: predictors of change, *Journal of consulting and clinical psychology*, 70(1), 79.

- Gerald, R., Weeks, R. & Markie Twis, L. C. (2017). *Focused Genograms. Intergenerational Assessment of Individuals, Couples and Families*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Gillespie, R. (2001). Contextualizing voluntary childlessness within a postmodern model of reproduction: Implications for health and social needs, *Critical Social Policy*, 21(2), 139-159.
- Hardy, K. V., & Laszloffy, T. A. (1995). *The cultural genogram: Key to training culturally competent family therapists*, *Journal of marital and family therapy*, 21(3), 227-237.
- Hartman, A., & Laird, J. (1983) *Family-Centered Social Work Practice*. New York: Free Press.
- Hertlein, K. M., & Blumer, M. L. (2013). *The couple and family technology framework: Intimate relationships in a digital age*. Routledge.
- Kakiuchi, K. K., & Weeks, G. R. (2009). The Occupational Transmission Genogram: Exploring Family Scripts Affecting Roles of Work and Career in Couple and Family Dynamics, *Journal of Family Psychotherapy*, 20(1), 1-12.
- Knowles, E. S., & Davis, B. P. (1999). A disrupt-then-reframe technique of social influence, *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(2), 192-199.
- Kravdal, Ø. (1992). The emergence of a positive relation between education and third birth rates in Norway with supportive evidence from the United States, *Population studies*, 46(3), 459-475.
- Kravdal, Ø. (1992). The weak impact of female labour force participation on Norwegian third-birth rates, *European Journal of Population/Revue européenne de Démographie*, 8(3), 247-263.
- Lappegård, T. (2020). Future fertility trends are shaped in the intersection of gender and social stratification, *Vienna Yearbook of Population Research 2020*, 18, 43-48.
- Leete, L. & Schor, J. B. (1994). Assessing the Time-Squeeze Hypothesis: Hours Worked in the U.S., 1969-1989, *Industrial Relations*, 33(1), 25-43. [Web of Science ®], [Google Scholar].
- Lesthaeghe, R., Neels, K. (2002). From the First to the Second Demographic Transition: An Interpretation of the Spatial Continuity of Demographic Innovation in France, Belgium and Switzerland. *European Journal of Population / Revue européenne de Démographie*. 18, 325-60.
- Lesthaeghe, R., & Van de Kaa, D. J. (1986). Twee Demografische Transitie's? (Two demographic transitions?), *Bevolking: Groei en Krimp (Population: Growth and Decline)*, 9-24.
- MacInnes, J. (2003). *Sociology and Demography: A Promising Relationship? Women's Employment, Parental Identity and Fertility in Europe. An Analysis of the Family and Gender Roles*.
- MacInnes, J. (2006). Work-life balance in Europe: a response to the baby bust or reward for the baby boomers?, *European Societies*, 8(2), 223-249.
- Macunovich, D. J. (1996). A review of recent developments in the economics of fertility, *Household and family economics*, 91-150.
- Mattaini, M. A. (1993b). *More than a thousand words: Graphics for clinical practice*. Washington, D.C.: NASW Press.
- McGoldrick, M., & Gerson, R. (1985). *Genograms in family assessment*. Norton.

- McGoldrick, M., Gerson, R., & Shellenberger, S. (1999). *Genograms: Assessment and intervention* (2nd ed.). New York: W. W. Norton.
- McGoldrick, M., Gerson, R., & Petry, S. S. (2008). *Genograms: Assessment and intervention*. WW Norton & Company.
- Milewski-Hertlein, K. (2001). The use of a socially constructed genogram in clinical practice, *The American Journal of Family Therapy*, 29, 23-38.
- Minuchin, S., Montalvo, B., Guerney, B., Rosman, B., & Schumer, F. (1967), *Families of the Slums*. New York: Basic Books.
- Montgomery, M. R., & Casterline, J. B. (1996). Social learning, social influence, and new models of fertility, *Population and development review*, 22, 151-175.
- Pfau-Effinger, B. (2004). Socio-historical paths of the male breadwinner model—an explanation of cross-national differences. *The British journal of sociology*, 55(3), 377-399.
- Ram, B. (2003). Fertility decline and social change: new trends and challenges. *Canadian Studies in Population* [ARCHIVES], 297-326.n Association for Population Studies, vol. 25(4).
- Reynolds, L. T., & Herman, N. J. (Eds.). (1994). *Symbolic interaction: An introduction to social psychology*. Altamira Press.
- Richardson, J., & Bourdieu, P. (1986). The forms of capital, *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, 241, 258.
- Rohall, D. E., Milkie, M. A., & Lucas, J. W. (2021). *Social psychology: Sociological perspectives*. Waveland Press.
- Ryder, N. B. (1983). Fertility and family structure, *Population bulletin of the United Nations*, 15, 15-34.
- Sekher, T. (2022), *World Population Day-2022 Symposium & Launch of United Nations World Population Prospects-2022*, Columbia University.
- Shapiro, D., & Gebreselassie, T. (2008). Fertility transition in sub-Saharan Africa: falling and stalling, *African Population Studies*, 23(1).
- Shapiro, D., & Hinde, A. (2017). On the pace of fertility decline in sub-Saharan Africa, *Demographic Research*, 37(40).
- Sobotka, T. (2004). *Postponement of Childbearing and Low Fertility in Europe*. Dutch University Press.
- Softas-Nall, B. C., Baldo, T. D., & Tiedemann, T. R. (1999). A Gender-Based, Solution-Focused Genogram Case: He and She Across the Generations, *The Family Journal: Counseling and Therapy of Couples and Families*, 7(2), April 1999, 177-180, Sage Publication Inc.
- Storlie, C. A., Lara Hilton, T. M., McKinney, R., & Unger, D. (2019). Family career genograms: Beginning life design with exploratory students, *The Family Journal*, 27(1), 84-91.
- Thomas, A. J. (1998). Understanding culture and worldview in family systems: Use of the multicultural genogram, *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 6(1), 25-31.
- Van de Kaa, D. J. (1987). Europe's second demographic transition, *Popul Bull*, Mar; 42(1), 1-59. PMID: 12268395.
- Voicu, M., & Popescu, R. (2006). Nașterea și căsătoria la populația de romi, *Calitatea Vieții*, 17(3-4), 253-279.

- Watts, C., & Shrader, E. (1998). The genogram: A new research tool to document patterns of decision-making, conflict and vulnerability within households, *Health Policy & Planning*, 13(4), 459-464.
- White, M. B., & Tyson-Rawson, K. J. (1995). Assessing the dynamics of gender in couples and families: The gendergram, *Family Relations*, 253-260.
- Zsolt, S., & Balázs, K. (2009). How are Time-Dependent Childbearing Intentions Realized? Realization, Postponement, Abandonment, Bringing Forward, *European Journal of Population*, Springer, Europea.